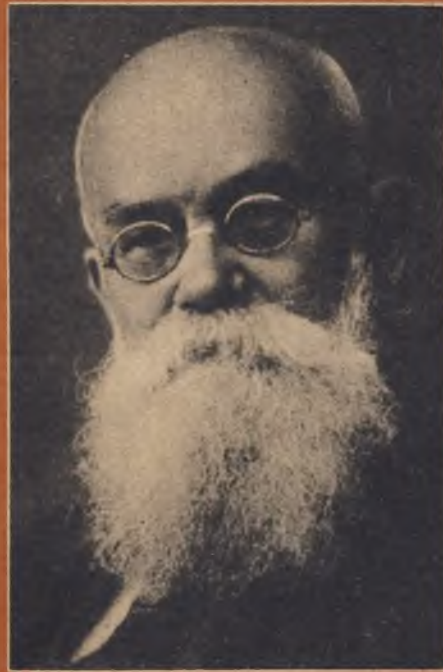

1-3
'96 **АРХІВІ
УКРАЇНИ**

hrushevsky.nbu.gov.ua

СІЧЕНЬ-
ЧЕРВЕНЬ

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

**Із статті С.Єфремова
“На сторожі національної
гідності”**

Хай хоч яка величезна заслуга вченого історика,
що вперше істинним світлом освітив наше минуле,
але не менше й заслуга громадянина, що осяває
теперішнє на шлях до майбутнього. Бувають навіть
моменти, коли, можливо, почесніше робити історію,
а не писати її. Що ж дивного, коли в такій
переважно живій і чуйній людині,
як М.С. Грушевський, перше завдання на час
відсунуло й заступило друге?

*Український історик. – 1995. – № 1-4 (124-127). – С. 172
(переклад О.Рибалка).*

На першій сторінці обкладинки –
академік М.С. Грушевський.

1-3 '96 АРХІВИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ВИДАЄТЬСЯ З 1947 р.

№ 1-3 (238) 1996

СІЧЕНЬ – ЧЕРВЕНЬ

Видавництво
“Українознавство”

З М І С Т

До наших читачів	3
Архівна грушевськіана	
СОХАНЬ П.С. Творча спадщина М.С.Грушевського і сучасність	4
ГИРИЧ І.Б. Неопубліковані матеріали з київської архівної спадщини М.Грушевського	7
ЦДАГО України	
ПИРИГ Р.Я. Грушевськіана у фондах архіву	12
ЦДІАК України	
ПІСЦОВА Л.З. До історії фонду Грушевських	16
ПАНОВА М.А., ПАНТЮХОВА О.Б. “Ваш люблячий... М.Грушевський” (маловідомі документи з родинного архіву)	18
МАТЯШ І.Б. “Одну потіху маю – в своїй доньці...” (з листів М.С.Грушев- ського до К.М.Грушевської)	29
МИЦИК Ю.А. Д.І.Яворницький – М.С.Грушевському	38
ЦДІАЛ України	
МАРТИНЕНКО О., СВАРНИК Г. Документи і матеріали Михайла Грушевського у фондах архіву	43
ЦДАВО України	
ЩУСЬ О.Й. Березень-листопад 1917 року в житті М.Грушевського- державотворця	48
Держархів Одеської області, Відділ рукописів і стародруків Одеської державної наукової бібліотеки ім.О.М.Горького	
ХМАРСЬКИЙ В.М., БЕЛОУСОВА Л.Г. М.С.Грушевський і одеські науковці	61
Державний архів СБУ	
ПРИСТАЙКО В.І., ШАПОВАЛ Ю.І. Михайло Грушевський у світлі невдомих документів ГПУ-НКВД	69
Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського	
КІРЖАЄВ С.М. Спадщина Михайла Грушевського	79

Документ без коментаря. З протоколу розпорядчого засідання Археографічної комісії ВУАН від 4 серпня 1930 р.	86
Державні архіви Російської Федерації	
ПАПАКІН Г.В. Документи архівосховищ Російської Федерації про М.С.Грушевського	87
БІЛОКІНЬ С.І. "Справа про висланого з Галичини... професора М.Грушевського" (з фондів Держархіву Ульяновської області)	92
ПАСЬКО І.В. З петербурзьких адресатів М.С.Грушевського: листи до О.О.Шахматова (за матеріалами архіву Російської академії наук у С.-Петербурзі)	98

На допомогу архівістам

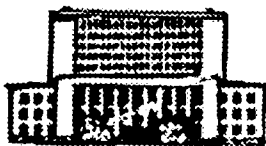
Типове положення про архівний підрозділ державного органу, органу місцевого самоврядування, державного підприємства, установи і організації	110
Типове положення про експертну комісію державного органу, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації	112

Інформація та хроніка

ПАВЛОВА О.Ф., МЯГКИЙ І.М., ШЕПЕЛЮК В.М. У ЦДАМЛМ України ..	115
ПОКІДЧЕНКО Л.А. "І оживе добра слава, слава України..."	116
ШЕВЧЕНКО С.І. Науково-практична конференція у Кіровограді	118

Підготовлено і видруковано на комп'ютерному і друкарському обладнанні, наданому Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського Національної академії наук України Українським науковим інститутом Гарвардського університету та Фондом Катедр Українознавства (ФКУ). Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ, фінансується за рахунок благодійних пожертв українських громад США і Канади.

В рамках державної програми видання фінансується
Державним комітетом України з питань науки і технологій.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Б.В.ІВАНЕНКО (головний редактор), Г.В.БОРЯК (заступник головного редактора), Л.М.ВАСЬКО (заступник головного редактора), Л.А.ДУБРОВІНА, В.С.ЛОЗИЦЬКИЙ, К.Є.НОВОХАТСЬКИЙ, Г.В.ПАПАКІН, Р.Я.ПИРИГ, П.С.СОХАНЬ, В.С.ШАНДРА, Н.М.ЯКОВЕНКО, М.А.ПРИТИКІНА (технічний редактор)

Адреса редакції: 252601, Київ-110, МСП, Солом'янська, 24.
Тел. 277-45-22.

МП "Офорт". Миронівська друкарня, вул. Леніна, 48.
Здано до набору 05.06.96. Підписано до друку 19.02.97.
Формат паперу 70x108 1/16. Офсетний друк. Умовн. фарбо-відб. 10,82.
Умовн. друк. арк. 10,5. Обл.- вид. арк. 10,43. Наклад 1200. Зам. 668

"Архіви України", №1-3. Науково-практичний журнал. Видається з 1947 р.

Свідоцтво про реєстрацію: КВ №5 від 07.09.93.

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій.

Засновники – Головне архівне управління при Кабінеті Міністрів України,
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського
Національної академії наук України.

До наших читачів

Шановні читачі! Це число “Архівів України” – особливе. Редколегія і редакція часопису переслідували мету охарактеризувати на його сторінках документальну спадщину М.С.Грушевського, 130-річчя від дня народження якого відмічається цього року, що зберігається в архівах України та за її межами. З огляду на це, відмовившись від традиційної рубрикації, в основу розміщення матеріалів номера покладено принцип місця зберігання документів ювіляра.

Ще за радянських часів “Архіви України” одними з перших звернулися до теми “Грушевський як історик і політичний діяч”, опублікувавши огляд його архіву у фондах ЦДІА України у м.Києві. Пізніше, до 125-річчя від дня народження М.С.Грушевського, на сторінках журналу було видрукувано ряд матеріалів про видатного історика, підготовлених на базі документальних джерел ЦДАГО України, ЦДІАК України, ЦДАМЛМ України та ін.

Сподіваємося, що матеріали цього числа зацікавлять читачів, стануть у пригоді численним дослідникам, усім, кого цікавить постать Великого Українця.

Олександрівна, М.І.Тесленко і Л.А.Проценко. Привітавшись з хазяйкою та її сином, Ольга Олександрівна пояснила причину приходу. Праворуч від входу стояла шафа, звідки, за дозволом Ольги Олександрівни, взяли з шухляд документи Михайла Сергійовича. На жаль, їх було небагато, оскільки основна частина матеріалів зберігалася на горіщі і вже на той час була значною мірою пошкоджена вологою та пліснявою. І цього разу Ользі Олександрівні була виділена невеличка грошова допомога – 1500 крб. (До речі, місячний заробіток директора архіву на той час становив 880 крб.) Факт передачі документів було зафіксовано в актах прийому-передачі від 26 грудня 1958 р., які зберігаються у справі фонду Грушевських.

Тепер кілька слів про подальшу долю архіву родини Грушевських – саме родинного фонду, бо в ньому зібрані документи, які стосуються не лише братів Михайла та Олександра, але й їхніх батьків, дружин, дочки Михайла Сергійовича, родичів. Для повноти фонду в 1960 р. сюди були передані понад 300 справ Михайла Сергійовича Грушевського з Харкова, з Центрального державного архіву Жовтневої революції УРСР. Це частина матеріалів, які у 1945 р. були перевезені з Праги в Україну у складі “Українського історичного кабінету”. У ЦДІА УРСР вони були розсекречені. Упорядкування фонду завершилось у 1962 р., було сформовано близько 1500 справ. У 70-х роках, коли твори Грушевського знову передавались у спецхрані, в ЦДІА УРСР документи Грушевських перебували на загальному зберіганні.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

Л.З.ГІСЦОВА,
директор ЦДІАК України

MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

“ВАШ ЛЮБЛЯЧИЙ ... М.ГРУШЕВСЬКИЙ”

(Маловідомі документи з родинного архіву)

Цікавим матеріалом для висвітлення окремих сторінок життя, наукової та громадської діяльності М.С.Грушевського є його епістолярна спадщина, зосереджена в родинному фондї, що зберігається в Центральному державному історичному архіві України, м.Київ (ф. 1235). Тут знаходяться близько 15 тисяч листів до історика від майже 1,5 тисячі адресатів¹. За роки незалежності в Україні дослідниками було опубліковано чималб документів з епістолярної спадщини академіка; листи публікувалися в різних періодичних виданнях, зокрема у відновлених “Записках Наукового товариства ім. Т.Шевченка”².

¹ *Гирич І.Б.* Архів Грушевського як джерело для вивчення діяльності визначних постатей українського руху (М.Грушевський, С.Єфремов, В.Липинський, М.Василенко) // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. – К., 1995. – С.2.

² *Гнатюк М.* Листи М.Грушевського до М.Возняка // Записки наукового товариства ім.Шевченка. - Т. 221. - 1990. - С. 326-338; *Дзендзелівський Й.* Листи М.Грушевського до В.Ягича // Там само. - Т. 224. - 1992. - С. 283-288; *Гісцова Л.* Листи М.Коцюбинського до М.Грушевського // Там само. - Т. 224. - 1992. - С. 289-294; *Гирич І., Синицина В.* Із листування С.Єфремова і М.Грушевського // Там само. - Т. 224. - 1992. - С. 334-372; *Ситник О.* Листи В.Ангоновича до М.Грушевського // “Український історик”. - 1991-1992. - Ч. 3-4, 1-4 (110-115); С. 396-411; 1993. - Ч. 1-4 (116-119). - С. 157-169; *Гирич І., Гирич В.* Листування М.Грушевського до О.Грушевського (до проблеми взаємин двох братів) // Там само. - С. 416-432; *Бурлака Г.* Листи М.Грушевського до І.Франка // У кн.: Великий Українець. Матеріали з життя та діяльності М.Грушевського. - К., 1992. - С. 244-260; *Синицина В.* Листи М.Грушевського до М.Сумцова // “Старожитності”. - 1991. - Ч. 7. - С. 7.

Між тим, поза увагою дослідників залишилося родинне листування Михайла Сергійовича – найбільш збережений комплекс листів історика, що охоплює понад 1 тис. автографів. Це передусім листи до батька Сергія Федоровича та матері Глафіри Захарівни (354 листи), брата Олександра (410 листів), сестри Ганни (362 листи), дружини Марії Сильвестрівни (192 листи) та доньки Катерини (Кулюні, як лагідно називав її батько) (26 листів)*.

До публікації, що пропонується читачам “Архівів України”, включено листи М.Грушевського до батьків, брата, дружини та доньки. Родинне листування характеризує М.Грушевського як дбайливого і шанобливого сина, чутливого і уважного чоловіка, люблячого й вимогливого батька.

Звідусіль, де б не перебував учений, чи на навчанні в гімназії та університеті, чи на дослідницькій роботі в архівах Москви та Варшави, він намагався повідомити рідних про життя, поділитися враженнями від роботи, знаючи, що навіть найменша інформація про себе принесе їм радість. Такими є листи гімназиста (док. № 1) та магістранта (док. № 2, 3, 5). Своїми враженнями від перебування в Москві Михайло Сергійович ділиться з братом Олександром (док. № 4). Освідченням у коханні та пропозицією укласти шлюб є лист до Марії Вояківської (док. № 6). “Найдорожчим дівчаткам” – дружині, вірному й щирому товаришу, та улюбленій доньці адресовано іншого листа (док. № 8). Картину взаєморозуміння між подружжям доповнює лист дружини вченого Марії Сильвестрівни (док. № 7).

До публікації включено заяву М.Грушевського до пенсійного фонду, що характеризує його як принципову, високоморальну людину (док. № 9).

Завершує публікацію написана М.Грушевським біографія його батька Сергія Федоровича, що є виявом любові та пошани до цієї людини, досвідченого педагога, який усе своє життя присвятив справі шкільної освіти (док. № 10).

Документи публікуються вперше, мовою оригіналу, із збереженням фонетичних, орфографічних і стилістичних особливостей мови автора. Не прочитані через нерозбірливість тексту слова позначено трьома крапками в квадратних дужках і зауважено в примітках. Слова, написані в листах скорочено, відтворюються в квадратних дужках. Зберігається вживана автором форма датування, не вказані елементи дат додано у квадратних дужках.

Публікацію підготували М.А.ПАНОВА,
О.Б.ПАНТЮХОВА

* Підрахунки І.Гирича.

№1

М.С.Грушевський — батькам

5 сентября [1880 г.]
(пятница)

Дорогие мои папа и мама!

Хотя еще и не воскресенье, но так как делать нечего, то я и пишу Вам письмо. Когда кто-нибудь желает написать письмо, то сторож пускает его в 1 от[деление] IV класса, потому что только там есть чернило и перья.

Я, слава Богу, жив и здоров и хотя кашляю, но мало. Вчера вечером у меня было заболело горло, но к утру это прошло. В среду, кажется, приходил циркульник, но хотя

мне и велели стричься, но до меня очередь не дошла, так как [по]стригли только учеников с большими волосами. Во время стрижки пришел директор и велел мне переменить теплую блузу на летнюю и спросил: скучаю ли я? Я отвечал, что не без того, на что он сказал, что это пройдет, когда начнутся занятия. В среду вечером переменяли белье, здесь носят короткия рубашки и портянки. Вчера вечером приходил молодой Яновский, но все время он говорил с другими гимназистами.

У родинному колі: М.Грушевський (перший зліва) з батьками, сестрою та братом. Кінець 1880-х рр. (ЦДКФФА України, од.зб. 0-184086)

Кормят нас четыре раза в день – утром в 8 1/2 часов (чай), в 11 часов (завтрак), обед в 3 часа и вечером (чай). Кормят нас хорошо, хлеба дают сколько хочешь, но надо взять заранее, а то не останется. За завтраком подают котлеты с картофелем и соусом – по котлете и по несколько картофелин. За обедом подают щи или суп с говядиной (по тарелке), жаркое ломтиками (по ломтику) с соусом и плоды – по несколько персиков или по одной или по две кисти винограда. Виноград и персики чередуются между собой. Сплю я пока на прежнем месте. Мы ложимся спать сейчас после чаю.

Одно только не хорошо – надо быть постоянно настороже против товарищей, надо следишь за каждым словом, а то скажешь что-нибудь простое и обыкновенное, а станут над тобой смеяться. Ученики все-таки иногда пристают.

Целую Вас, Галю, Ваню, Федю, Сашу и Машу.

Ваш сын: М.ГРУШЕВСКИЙ

Говорят, что завтра акт.

ЦДІАК України, ф.1235, оп.1, спр.9, арх.1-2. Оригінал.

№2

М.С.Грушевський — С.Ф.Грушевському

7.III.[1892 р.]

Дорогой papa !

Прежде всего благодарю Вас за присланный бланк, сберегший мне 1 1/2 р., если б я не боялся надоесть Вам, я попросил бы выслать еще такой же, только на часть V том 1, за скидкою 25% – 1 1/2 руб.

На днях собираюсь исповедоваться и приобщаться и потому еще раз, у Вас в частности, прошу за причиняемые Вам вольные и невольные огорчения – прощения. Любовь и почтение к Вам никогда не исчезала из моего сердца, но если приходилось или случилось огорчать Вас, то это мне самому было чрезвычайно больно и огорчительно.

Обстоятельства мои ни в чем не переменялись. Так как я до сих пор был занят исключи-

тельно приготовлением к печати сочинений, то и не возбуждал вопроса и об уменьшении требований для магистерского экзамена. Не знаю и того, как стоит теперь дело с представлением.

Писали из дому, что книга вышла и рассылается; дай Бог, чтоб не пострадала особенно; как идут требования? Писали также, что бинокль Галин оказался очень красивым, но для ее глаз слабым; нельзя ли запросить Трындиных, не могут ли они переменить стекла на более приближающая?

Ваш любящий сын М.ГРУШЕВСКИЙ

Там само, арк.27. Оригінал.

Сергій Федорович Грушевський.
Кінець ХІХ ст.
(ЦДКФФА України, од.зб. 0-184091)

№3

М.С.Грушевський — батькам

21 л.[18]92 г.
Москва

Дорогие мои голубчики!

Получил я вчера письмечко Ваше – счетом третье. Благодарение Господу, что Вы здоровеньки и благополучно встретили пост! Дай Боже благополучно дождаться и светлого Воскресения Христова!

Я тоже совершенно здоров и чувствую себя очень хорошо. Сегодня дал Бог причаститься. Говел я преимущественно в университетской церкви – очень близко, хорошо поют и в удобное время, и просторно, только парадно очень. Зато священник очень хороший (не знаю – вероятно профессор) и исповедаться было у него мне хорошо. Неприятно только мне было, что заставили прописать в исповедной книге. В понедельник и вторник я на часах не был, потому что везде поздно – в 11 часов, а в университете не служили, а с четверга я не ходил в архив.

Галино письмо верно у Оглоблина¹ лежит, завтра думаю зайти к нему. Присланныя Вами письма Климовского² и Добровольского³ получил, благодарю Вас. От Антоновича⁴ не имею

¹ Оглоблин Микола Миколайович, український і російський археограф, співробітник архіву Міністерства юстиції.

² Климовський Георгій Андрійович, педагог, тифліський знайомий родини Грушевських.

³ Добровольський Леонід, історик і педагог, член Українського наукового товариства в Києві, співробітник УАН.

⁴ Антонович Володимир, український історик, археолог, етнограф, археограф, професор історії Київського університету, громадський діяч.

никаких известий; я писал ему 16-го и напоминал, и адрес написал, а следующий раз напомню, как в Киев приеду. Знаете, как вообще затруднительно и ходатайствовать, и просить о ходатайстве; боюсь, чтоб не надоест понапрасну – может не было случая ему, может Драгомирова⁵ нет в Киеве.

А насчет перевода Виктора⁶ во Владикавказ – и хотелось бы, и страшно; знаете, как говорится – вместе тесно, а врозь скучно. Антоновичу я таки докучу, пока он не попросит Драгомирова; авось Бог даст из этого что доброе.

Маркова⁷ я поздравил; Бог с ним! Если уж буду за границей, так не буду поздравлять. Цизика не было – может думал, что поклон передали так только, чтоб отделаться.

Укрываюсь я пледом и достаточно тепло, в случае холода прибавляю пальто – и хорошо совсем. Столуюсь я по-прежнему в нормальной столовой: на этой неделе был там постный рыбный стол, рыба порядочная; с воскресенья там постного стола, кажется, не будет, так что я буду разговляться. Желудок мой хорош. Квартирою своею доволен. А главное, что тут меня не отвлекают от занятий знакомства с добрыми людьми; в настоящем моем положении это очень к стати.

Не знаю только, что-то нет мне отсрочки отпуска; думаю завтра написать ректору – на всякий случай будет лишнее оправдание. Об архиве, в котором занимаюсь, пишу я в письме к папе.

Погода стоит не холодная; вчера и завчера упало немного снега, бывал дождь, но до 10 градусов, кажется, не доходило. Купил я себе новые калоши. Ходить приходится довольно; от меня до столовой будет, верно, около версты, а из архива тоже иногда воз[в]ращаюсь с Оглоблиным пешком, для компании – то тоже будет версты полторы или две, если не больше. Зато полезно!..

Будьте здоровеньки и пишите.

Ваш любящий сын М.ГРУШЕВСКИЙ

Спасибо, что книжки отправили!

Там само, арк.11-12. Оригинал.

⁵ Драгомиров Михайло, російський генерал; у 1889-1903 рр. командуючий військами Київського округу; у 1897-1903 рр. київський генерал-губернатор; українофіл.

⁶ Шамрай Віктор Ілліч, чоловік сестри М.Грушевського Ганни.

⁷ Марков М., директор Першої тифліської гімназії, де навчався М.Грушевський.

№4

М.С.Грушевський — О.С.Грушевському

22.ІІ.[18]92 г.

Москва

Дорогой Сашенька!

Благодарю тебя за твои письма. Из одного из них выходит как будто, что и [...] тебе прислали? К Мамонтову сам я не ходил, и за книги Салоеву не платил, так что рубль твой лежит в целости, ожидая назначения. Стекла в бинокле я переменял, но его еще не отослал.

В прошлое воскресенье был в Румянцевском музее. Там много любопытного, и для нас в частности – есть собрание старопечатных малороссийских книг, автографы гетьманов, картины многих старых малороссийских художников и модели малоросов разных губерний. Там же выставлена картина Иванова “Явление Христа народу”.

Что же ты, пользуешься присланными пособиями? Только всегда сначала сам пробуй перевести, а то иначе будет вредно.

Твой любящий брат М.ГРУШЕВСКИЙ

Там само, арк.12 зв. Оригинал.

* Слово не прочитане.

Олександр Сергійович Грушевський. 1910-і рр.
(ЦДКФФА України, од.зб. 0-185151)

№5

М.С.Грушевський — С.Ф.Грушевському

[Не пізніше 1893 р.]

Дорогой papa!

Обстоятельства заставили снова отложить мою поездку к Вам, давно желанную и, к сожалению, долго откладываемую. Хотелось непременно к осени закончить подготовительные архивные работы для диссертации. В этом отношении поездка в Варшаву была очень удачно, [!] гораздо удачнее московской; в Метрике Коронной (т.е. архиве государственной канцелярии Речи Посполитой), я нашел множество документов до истории Барского староства – XV, XVI (наиболее) и XVII в., представляющих также и общий интерес (относительно заселения страны, туземной украинской шляхты, шляхетского землевладения); это дает мне поводы думать, что работа, несмотря на многие пробелы и трудности в обработке материала, которые мне едва ли удастся преодолеть, будет представлять интерес.

Мне еще следует съездить на недельку на Подолье, чтобы ознакомиться лучше с местностью и с современным бытом, отношениями местного населения и пересмотреть несколько десятков (б[ольшей] частью второстепенных) книг актовых Киевского архива. Теперь я готовлюсь к экзаменам; закончить их, вероятно, удастся мне в ноябре. Параллельно с тем я буду вести занятия в Киевском архиве и печатание собранных документов, в виде тома Архива Юго-Запад[ной] России (если Комиссия даст мне возможность теперь же приступить к печатанию)*. Таковы мои планы.

Я еще не теряю надежды увидеться с Вами в ближайшем времени. Пока прошу бережся; не ездте лучше на воды, повремените! Да сохранит Господь нас и всех.

Ваш любящий и преданный сын М.ГРУШЕВСКИЙ

Получение содержания на второе полугодие избавило меня от нужды в деньгах. Благодарю за ссуду от Динтера (от него взял 50 р. в мае).

Там само, арх.67. Оригинал.

* Идетсья про працю М.С. Грушевського “Материалы для истории местного правления в связи с историей сословной организации. Акты Барского староства XV–XVII вв.” // АЮЗР. – Ч. 8, т.1. – К., 1893.

№6

М.С.Грушевський — М.С.Вояківській

11(23).ІІІ.1896 р.

Панно Марино!

Думаю, що для Вас не тайна моя симпатія до Вашої особи. Я мушу знати, чи можу будувати на їй які більші надії. Я висловляв Вам свої погляди на сю справу: симпатія потребує обопільності, а до того обопільного довір'я і поважання (що з часом повинно стати безграничними) і браку всяких перешкод, що могли б привести до морального відчуження, аби вона стала підвалиною щасття і зрости до любови, сильної й непереможної.

Я не люблю гратись в красні слова і зоставляю моему поступованню й ділам свідчити за мене. Але ми так недавно знаємося, що – припускаю – моя звичайна насмішкувата і скептична покривка могла затулити не в однім мій дійсний характер; прошу вірити, що здатний я й до глибокого і тривкого почуття, а люде, що ближше знають мене, потвердили б, що маю вдачу добродушну і виrozumілу. Шукаю товарища щирого, розумного і доброго, співробітника в праці громадській, аби жити з ним душею в душу, а хто шукатиме в мені того ж [...]*, сподіюся, що не помилиться.

Не жадаю відразу крайнього слова, бо для того треба наперед собі не одно питання поставити й вияснити обопільно, – тільки відповіді на поставлене вгорі питання про обопільність симпатії, довіря, поважання.

Прошу мені відповісти, а яка б не була відповідь, сю справу до якогось часу в секреті від усіх задержати.

З глибоким поважанням

М.ГРУШЕВСЬКИЙ

Там само, спр.940, арк.1-3. Оригінал.

* Слово не прочитане.

№7

М.С.Грушевська — М.С.Грушевському

[1909-1913рр.]

Субота рано.

Дорогий наш!

У нас все добре, у Галі також: Бойчук¹ рисує портрети і йде з Галею в театр; Василь Григ[орович Кричевський]² хворий, має рожу на лиці, нині йому легше, був лікар.

Ми з Оль[гою] були вчора на маскарадї в Клубі і добре бавились; Людмила Мих[айлівна Старицька-Черняхівська]³ була в масці і дістала першу премію, в журі була і я. А публіка голотна. В Клубі був і Галін⁴ і ось що говорив: він одержав з Москви лист від товарища, котрий повідомляє, що єсть на продаж 3 образки Шевченка досі ще не знані: два олівцем пейзажі з Новопетр[івська], а третій сепія портрет якогось Шевченкового товарища, портрет, пише, дуже гарний. Величина їх 30 x 24 см, а ціна за всі 300 руб.

Я б дуже хотіла, аби ти їх купив і якщо ти годишся, то напиши: Москва, Покровка 23, Зандеровський інститут, Михайлу Шмигельському, а також рівночасно і Галіну (М.Васильковська, 42 ? здається?).

Дорогий наш і солодкий, ми тебе дуже кохаємо і ждемо, аби ти скоро приїхав, або хоч написав нам.

Чи можу я купити собі полотна і дати шити, се мені дуже потрібне. Як що можна зробити такий видаток, то напиши, бо шкода часу, а я якось не відважаюсь, бо не знаю стану каси.

Як побачиш Галю і не забудеш, то скажи аби крім всего иньшого купила ще папірець шпильок з кольоровими головками.

Па! Пиши нам скоро про свою дорогу, про дїм і про Рікця.

Цїлуємо тебе дуже.

Твої дівчаточка

Там само, спр.287, арк.260, 270. Оригінал.

Марія Грушевська (до заміжжя – Вояківська)
та Михайло Грушевський. Кінець 1890-х рр.
(ЦДКФФА України, од.зб. 0-184085)

-
- ¹ Бойчук Михайло, художник-монументаліст і педагог, професор Академії Мистецтв, згодом – Київського художнього інституту.
² Кричевський Василь, мистецтвознавець, архітектор, художник, графік.
³ Старицька-Черняхівська Людмила, українська письменниця.
⁴ Галин Мартирій, лікар-хірург, громадський діяч, голова медичної секції Українського наукового товариства в Києві.

№8

М.С.Грушевський — дружині та дочці

20.VI.[1]926 р.
Зелені Свята

Найдорожчі!

Першого листа писав я Вам в днях 13-15.VI і кинув до скриньки ві второк 15.VI, приїхавши на засідання досл[ідчої] катедри. Після того я післав Вам з Київа, в днях 16-17 три картки (окремо – йдучи до Китаїва в четвер), а вчора написав 3 і казав Теклі кинути в сих днях, 19-21, а тепер пишу Вам мого другого листа – рано в неділю, напившись кави й спроживши сьогоднішнє молоко.

Отже, які були події – засідання катедри ві второк. Камінський¹ хотів конче прочитати свою роботу, бо його 3 товариші вже прочитали. Але приніс тільки ввечері Гермайзов²; а той не прийняв; запізно, занятий – може Клименко³ схоже? Тоді Кам[інський] пішов до Клим[енка], читав йому працю цілий вечір, і Клим[енко] згодився бути рецензентом, коли Бюро згодиться. Отже, обговоривши, постановили “в порядку безпорядка” досі існувавшого – сим разом допустити, але в будучім році – в ніякім разі більше. Тоді Гермайзе заявив, що ректор Семко заявив бажанне послухати, запросили. Дискусія була довга, Семко з середини пішов. Потім ще було засід[аннє] бюро, м[іж] ин[шим] заявив бажанне Барановичу⁴, щоб його і Ткач[енка]⁵ – з огляду що вони давно вийшли, сказати б, з ученичої стадії і тепер самі вже вчать у вузах, питано на провірці тільки з кругу їх спеціальності, “а не якої-небудь Галичини

¹ Камінський В'ячеслав, український етнограф, знавець українського звичаєвого права, співробітник ВУАН.

² Гермайзе Йосиф, історик, професор Київського Інституту Народної Освіти, науковий співробітник ВУАН, секретар її історичної секції, керівник Археографічної Комісії.

³ Клименко Пилип, історик, професор Кам'янець-Подільського університету, науковий співробітник ВУАН.

⁴ Баранович Олекса, історик, науковий співробітник ВУАН.

⁵ Ткаченко Михайло, український історик, співробітник ВУАН.

або Київських князів". Мені се було трохи забагато, я відповів, що вже в тій справі була дана відповідь.

В четвер було – по 5 тижнях! – засід[анне] іст[орично]-філ[ологічного] відділу, дуже гладке; я сидів коло Крим[ського]⁶ і може аж занадто було freundlich*. Єфремов⁷ констатував, що командировочних грошей вже не стало – розібрали їх, хто швидше поспів.

Марія Сильвестрівна
та Катерина Грушевські. 1906-1908 рр.
(ЦДКФФА України, од.зб. 0-184084)

Я потім тут в Китаєві роздумав і бачу, що він помилився, і буду в четвер простувати, а се тільки характерстично, який там в Управі порядок.

Потім обговорювали оперативні плани; Крим[ський] для своєї кафедри зажадав щось 40 тис. – так що я бачу, треба й собі додати! М[іж] ін[шим] заповів, що з усіх боків фільологи-мовознавці просяться до академії. Синявський⁸ (Харк[ів]), Ярошенко⁹ ("був коректором Шахматова¹⁰", підчеркнув Крим[ський]), Бузук¹¹, Зілинський¹² (зі Львова! – зять Бучинських); Крим[ський] проектує – коли будуть гроші – організувати ком[ісію] діалектичну і ком[ісію] історії укр[аїнської] мови, з великим штатом. Я заявив, що маю теж проекти, але поставлю їх в осени, коли буде видно чи будуть гроші. Була мова про пропонованих чл[енів]-кореспондентів – Жит[ецького]¹³, Антонович[а], Квітку¹⁴.

⁶ Кримський Агатангел (1871-1941), визначний український орієнталіст, письменник (псевд. А.Хванько), історик української мови й літератури, дослідник фольклору, член ВУАН і НТШ, один з організаторів ВУАН і її перший неодмінний секретар, поклав багато зусиль для розбудови ВУАН і особливо її Історично-філологічного відділу.

* Люб'язно.

⁷ Єфремов Сергій, видатний політичний діяч, публіцист, літературний критик і історик української літератури; член НТШ і ВУАН, голова її управи.

⁸ Синявський Олекса, український лінгвіст.

⁹ Ярошенко Володимир, український лінгвіст, співробітник ВУАН, співредактор російсько-українського академічного словника.

¹⁰ Шахматов Олександр, професор Санкт-Петербурзького університету, член Російської Академії наук, дійсний член НТШ.

¹¹ Бузук Петро, український лінгвіст, професор Одеського університету, з 1925 р.– Мінського університету, пізніше директор Інституту мовознавства Білоруської Академії наук.

¹² Зілинський Іван, фонетист і діалектолог, професор Краківського і Празького університетів, дійсний член НТШ.

¹³ Житецький Гнат, український історик, дійсний член НТШ, член історичної секції ВУАН, завідувач рукописного відділу Всенародної Бібліотеки України.

¹⁴ Квітка Климент, український музичний етнограф, директор Музичного Етнографічного Кабінету ВУАН, дійсний член НТШ.

Крим[ський] висловивсь, щоб відложити до осені, бо не знати які права матимуть члени-кореспонденти], і як сформується підвідділи – кожний підвідділ нехай тоді вибирає кого хоче. І при тім нібито я обцяв писати доповідь про Антоновича; я не відмовлявся від сеї доповіді.

Не знаю, чи се ще при Вас було: з Щерб[иною]¹⁵ була розмова про його юбілей, і він сказав, що важніше ніж його роки те, що сього року 50 літ його наукової діяльності. Я надумав видати збірку його статей, не друкованих, є в нашім портфелі щось 10. Запропонував Відділові, і згодилися. Можливо, що потім знову дорікатимуть за зміст статей, але що вже робити. Випустивши книгу справимо свято!¹⁶

День сьогодні дощовий. Звечера як почало, так з перервами дощило і ніч, і день. Текля вчора зробила мені святочний обід: смажила курча, а на сьогодні зварила суп з горошку і лишила, щоб я підогрів – що я і вчинив. Вчора звечера заніс Пасію булочку – котру сказав Теклі спечити, а сьогодні Дмитра і Архипа частував плячком з суніцями, що вона принесла, і молоком. Так ми святкували.

Понеділок 21.VI.[1]926, рано

Найдорожча наша Кулюнечка, моя солодка потішечка! Сьогодні день твоїх уродин, правда! Я не поздоровив тебе наперед, але сьогодні святкую з цією порадою. Поставив на честь твою букет з білих піоній, що цвіли коло веранди. Слухаю дзвони на дзвіницях, тішусь пташкам і сонцю, і кажу їм, що сьогодні уродини Кулюнці.

Найдорожшенька, я часто думав в сі дні, як я собі крутив головою в Бадені, і потім приїхавши до Києва – як тобі улегшити твою наукову путь і забезпечити можливе становище, і як ти зробила зайвими і непотрібними всі мої клопоти і замисли, так прегарно себе заявивши в сих двох роках і по лінії дослідчій і організаційній. Спосібив я тебе, признатись, перед усім для того щоб забезпечити тобі фах і кусник хліба (Ріесенсцланное!) – а ти і на правду починаєш науку двигати – так як я навіть і не надіявся, і справді з моїх маленьких зав'язків, дослідів приміт[ивної] культури і соціології під твоєю рукою – дай Боже – виросте справжня нова укр[аїнська] дісципліна!

Яку ріжносторонність виявила, і як в кожній сфері до якої бралась, виявила хист і умінне (методу!). Якось Ол[ександр] Колеса¹⁷ говорив – своїм напушистим стилем – про Охримовича¹⁸, що він мітичний, як Мідас (здається се Мідас!) дотиком своєї руки се перетворює в золото; я не сказав би сього прилюдно – але між нами можу се прикласти до Кулюні з повним переконанням! За які річи вона бралась – до критики тексту дум, до соціологічного аналізу Олексія, до аналізу родового устрою – скрізь вона дала блискучі докази свого таланту. Коли б тільки була здоровенька і весела, файно відпочивала, нічим не журилась – бо все їй само прийде! – дай Боже в добрий час!

Пополудні.

Вчорашній день був дощовим: цілий день, пополудні з перервами дощило, а в вечері пішов такий страшний дощ, що рідко. Грядкою цвіточною текла вода, декотрі фльокси позамулювалися, деяки навпаки, повимулювало, і мабуть кілька пропаде, але не багато, загалом грядка росте добре, – тільки Текля висловила сумнів, чи кольрибе не буде пуста!

Може через дощ я дуже довго спав, або краще дримав, і через те голова не була свіжа. Вчора я цілий день писав листи, сьогодні взявся до VI тому іст[орії] літератури. За сей тиждень я вгризся в матеріал, більш менш уложив собі план, і взявся до писання. Хотів би за літо обробити київську науку і літературу 1-ої пол. XVII в. – до певного антракту, що виник в 1650-х рр.

Я надумав, що Кат[ерині] Бор[исів]ні можна дати платну місячну відпустку, і вже сказав їй се, порішили що се буде серпень, так само і у Ів[ана] Ів[ановича]. Мари[на] Арк[адівна]

¹⁵ Щербина Володимир, український історик, член історичної комісії ВУАН, дослідник історії Києва та Лівобережжя.

¹⁶ Щербина В. Нові студії з історії Києва. – К, 1926.

¹⁷ Колеса Олександр, мовознавець й історик літератури, громадський і політичний діяч, член НТШ (з 1899), доцент і професор Львівського університету (1898-1918), один із засновників УВУ, його професор, перший і кількарізний ректор, професор Карлового університету в Празі (1923-1939).

¹⁸ Охримович Володимир, український письменник та громадський діяч, адвокат, дійсний член НТШ, заступник голови Товариства та голова його статистичної комісії.

мусить його заступати, скажу їй потроху попрактикуватись. Але се не буде дуже серйозно, бо в серпні буде вже і Ф[едір] Як[ович] і Глушко¹⁹, а по друкарській лінії ще й Ігнатієнко²⁰. Натомість, Гмедк[...]** дістає відпустку місячну почавши з кінця липня.

Вівторок, рано.

Я збудився о год. 5, бо вчора ліг не світивши світла. День радісний, сонішний. Напивсь чаю і пакуюсь: все замикаю, бо з Секірком умовились, що зараз пічне ремонт: казав, що нема грошей, так я йому виплатив ще 40 крб. а цонто*** і обіцяв зараз почати – якщо додержить слово.

Вчора ввечері виходив під пасіку. Доці страшно понищили дороги і позамулювали засіви.

Тепер 6-а, о 6 1/2 сподіваюсь вийти!

З дому прийшов о год. 9, застав все в порядку. День горячий, так що добре, що я завчасу прийшов. Був Ол[ександр] С[ергійович] – взяти підпис на поданне про укріплення в правах на сей дім, і що треба грошей на ремонт.

За хвилю вихожу – до рукоп[исного] відділу (Житецького) до Іванця²¹ і на засідання катедри.

Па, па!

Там само, стр.940, арк.7-10 зв. Оригінал.

¹⁹ Глушко Сильвестр, український історик, науковий співробітник ВУАН, автор ряду наукових праць з історії України.

²⁰ Ігнатієнко Варфоломій, бібліограф і дослідник преси, автор багатьох статей у журналах “Бібліографічні вісті”, “Книга”.

** Прізвище не прочитане.

*** Тут у значенні “наперед”.

²¹ Іваниця Григорій, педагог-україніст, секретар комісії історично-філологічного відділу УАН.

№9

Заява академіка М. Грушевського до пенсійного фонду

9.XII.[1]926 р.

З огляду що пенсійний закон 4.XII.1925 р. дає право на зменшену пенсію тим, що займають іще посади, я вважаю потрібним порушити справу про своє право на таку пенсію.

Правда, я викладав поза межами теперішньої Української Республіки, але на українській території, у Львові, для української молодіжи без ріжниць кордонів, і вважав се службою українському народові, так що і не заявляв претенсій на вислужену пенсію ні перед австрійським, ні перед польським урядом: хоч мав на те формальне право, але вважав се не відповідним – казати собі платити за роботу для українського народу сим урядам.

Весь час, від р. 1890 я неустанно працював на науковій ниві, для української науки, не перериваючи сеї праці ніколи, ні на оден рік.

З сих мотивів я думав би, що маю також [право] на таку пенсію.

Академік М.ГРУШЕВСЬКИЙ

Там само, стр.44, арк.2. Оригінал.

№10

Біографія С.Ф.Грушевського, написана сином

[Б/д]

Сергій Федорович Грушевський походив з бідної духовної сім'ї в Чигринщині. Батько його перейшов, щоб бути ближше Києва, в село Лісники недалеко Києва, але скоро вмер, зівставивши велику сім'ю без усяких засобів. Сергій був тоді в школі; бувши одним з старших, мусів думати не тільки про себе, але й про своїх менших братів і сестер. Се не перешкодило йому скінчити семінарію і академію, з степеню магістра, одержаною за дисертацію “История христианской проповеди в Китае” (1859). Був потім професором дух[овної] семінарії в Переяславі й Києві, пізніше перейшов учителем гімназії в Жолм, завідував тут учительською семінарією.

Люблячи дуже й інтересуючися народнім українським життям займався українською етнографією й друкував статі з сеї області. Занедужавши одначе горлом, мусів покинути українські сторони й перебраться на полудне, в Закавказє (1869). Виздоровівши трохи, зістався одначе на Кавказі, занявшись ділом, в яким знайшов своє правдиве покликання – організацією народньої школи.

Се був час по замиренню північного Кавказу, коли сюди просунула величезна кольонізація з України й Великоросії, виростали величезні села й потрібували просвіти. Покійник від 1870 р., як перший інспектор народніх шкіл (директорів тоді ще не було) організував народні школи в Ставропольській губернії, протягом майже десяти літ. Потім (1879 р.) перейшов директором народніх шкіл в Терську область і зістався на сій посаді до самої смерті (1901). Ділу сьому посвятився він всею душею і оддавав йому весь свій час, до останніх днів життя, хоч мав уже помічників, на котрих легко міг здати більшу частину своєї роботи. Але він незвичайно любив село, селян, сільську дітвору, народню школу й народне учительство, і се діло було для нього не службовим обов'язком, а й утіхою й світом його життя. За обов'язок свій ставив побувати в кожній школі коли не щороку, то раз на два роки, і об'їздив, не вважаючи на всі недогоди і навіть небезпеки самого життя, які стрічали його в глухих кутах того малокультурного краю. Був великим майстром свого діла, чудовим педагогом, знавцем школи і дитини-школяра.

Зложена ним ще в початках 1870-х роках[!] книжка для навчання словянської мови, зістала ся досі найбільш уживаною в народніх школах і розійшлася в сотнях тисяч примірників. Практична робота педагогічна не давала йому змоги писати частійше і більше.

Дуже люблячи рідну сторону, українське жите, мову, пісню, він поривався вернутися в рідну Київщину, але се дороге діло, в котре вложив він стільки роботи і сили душевної, не пускало його від себе, і не пустило до смерті з Кавказу. Сьому ділу ж присвятив він в значній мірі і ті збереження, які удалося йому зібрати завдяки своєму скромному способу життя і тому доходу, який давав йому згаданий словянський підручник.

Духовницею своєю, списаною 1892 р., він призначив половину свого маєтку на заснованне стипендій в тих школах, де він учився (в подольськім духовнім училищу і київській семінарії) і на народню школу в Києві або Владикавказі. З сих двох городів наслідники вибрали Київ, знаючи його щиро й горяче привязанне до Києва і київської околиці, де він виріс і виходив д[...]* ногами.

Передсмертних бажань своїх одначе в сю духовницю він внести не міг, бо вмер від апоплексії, нагло, не прийшовши до себе, дня ...** февраля 1901 р., на 67-м році життя.

Там само, спр.1, арк.26-29. Оригінал.

* Слово не прочитане.

** День не зазначено.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

“... ОДНУ ПОТІХУ МАЮ – В СВОЇЙ ДОНЬЦІ...” (З листів М.С.Грушевського до К.М.Грушевської)

1996 рік – ювілейний не лише для М.С.Грушевського, а й для всієї його родини. Сто років тому, 1896 року, він, професор кафедри української історії Львівського університету, взяв шлюб з учителькою Марією Сильвестрівною Вояківською (1868-1947). Сімдесят років тому, 1926 року, побачив світ перший випуск редакваного їхньою донькою, Катериною Грушевською, часопису “Первісне громадянство та його пережитки на Україні”.

До початку 90-х років ім'я Катерини Михайлівни Грушевської було фактично забутим в Україні. Скупі рядки в “Українській літературній енциклопедії” та “Енциклопедії Українознавства” без точної дати народження і смерті – все, що було офіційно відомо про неї. Високу оцінку науковій праці К.М.Грушевської дала Н.Д.Полонська-Василенко у статті про репресованих учених-істориків, видрукуваній далеко за межами

CONTENTS

To Our Readers:	3
<hr/>	
The Archival Legacy of Myxajlo Hrushevs'kyj: Archival Hrushevskiana	
SOXAN', P. S. Creative Legacy of M. S. Hrushevs'kyj in Present Times	4
HYRYCH, I. B. Unpublished materials from M. Hrushevs'kyj's Archival Legacy in Kyiv	7
Central State Archive of Societal Organizations of Ukraine (TsDAHO of Ukraine)	
PYRIH, R. Ja. Hrushevskiana in the Archive's Holdings	12
Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv (TsDIAK of Ukraine)	
HISCOVA, L. Z. On the History of the Hrushevs'kyj Collection (Fond)	16
PANOVA, M. A. and PANTJUXOVA, O. B. "Sincerely yours... M. Hrushevs'kyj" (Little Known Documents from the Family Archive)	18
MATJASH, I. B. "I have one joy — in my daughter..." (from letters of M.S.Hrushevs'kyj to K. M. Hrushevs'ka)	29
MYCYK, Ju. A. Correspondence: D. I. Javornyc'kyj to M. S. Hrushevs'kyj	38
Central State Historical Archive of Ukraine in L'viv (TsDIAL of Ukraine)	
MARTYNENKO, O. & SVARNYK, H. Documents and Materials of Myxajlo Hrushevs'kyj in the Archival Holdings	43
Central State Archive of Highest Agencies of Ukraine (TsDAVO of Ukraine)	
SHCHUS', O. J. March to November, 1917, in the Life of M. Hrushevs'kyj, the Statebuilder	48
State Archive of Odessa Ohlast', Manuscript and Early Printed Book Division of the O.M. Hor'kyj (Pjeshkov) Odessa National Scholarly Library	
XMARS'KYJ, V. M. & BJELOUSOVA, L. H. M. S. Hrushevs'kyj and Odessa Scholars	61
State Archive of the Ukrainian Security Service (SBU)	
PRYSTAJKO, V. I. & SHAPOVAL, Ju. I. Myxajlo Hrushevs'kyj in Unknown GPU-NKV Documents	69
Institute of Manuscripts of the V. I. Vernads'kyj National Library of Ukraine	
KIRZHAJEV, S. M. The Legacy of Myxajlo Hrushevs'kyj	79
A Document Without Further Commentary: Minutes of the Extraordinary Meeting of the Archeographic Commission of the All-Ukrainian Academy of Sciences (VUAN) on August 4, 1930	86
State Archives of the Russian Federation	
PAPAKIN, H. V. Documents on M. S. Hrushevs'kyj from Archival Repositories of the Russian Federation	87
BILOKIN', S. I. "A File About the Delegated From Halychyna (Galicia)... Professor M. Hrushevs'kyj" (From Holdings of the Ul'yanovsk Oblast State Archive)	92
PAS'KO, I. V. From the St. Petersburg Correspondents of M. S. Hrushevs'kyj: Letters to Aleksei Shakhmatov (Materials from the Archive of the Russian Academy of Sciences in St. Petersburg)	98
<hr/>	
Assistance to Archivists	
Standard Regulations on an Archival Subdivision of a State Agency, Agencies of Municipal Government, State Enterprises, Institutions and Organizations	110
Standard Regulations Relating to an Expert Appraisal Commission of a State Agency, Agencies of Municipal Government, Enterprises, Institutions and Organizations	112
<hr/>	
Information and Chronicle	
<hr/>	
At the Central State Archive-Museum of Literature and Art (TsDAMLM) of Ukraine	115
POKIDCHENKO, L. A. "And the righteous glory will be revived, the glory of Ukraine..."	116
SHEVCHENKO, S. L. Conference in Kirovohrad	118

Шановні колеги!

Рада Спілки архівістів України та редакційна колегія "Вісника САУ" запрошують Вас взяти участь в обговоренні актуальних проблем життя архівістів, реформування архівної справи в Україні та шляхів активізації діяльності місцевих відділень і осередків Спілки на сторінках "Вісника", черговий випуск якого зараз готується.

Повідомлення, запитання, побажання просимо надсилати за адресою: 252601, м.Київ, вул. Солом'янська, 24. Спілка архівістів України.

Телефон для довідок: 277-27-55.

До уваги працівників архівних установ

Українським державним науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства (УДНДІАСД) підготовлено **Перелік типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів.**

Перелік містить майже 2300 статей та охоплює всі види організаційно-розпорядчої, науково-технічної, науково-організаційної документації, яка утворюється в діяльності органів державної влади, підприємств, установ і організацій загальнодержавного, обласного, районного, міського, сільського рівня.

Він може використовуватися також підприємствами і організаціями недержавних форм власності.

Орієнтовна вартість одного примірника Переліку – 3 гривні.

Замовлення на Перелік із зазначенням необхідної кількості примірників слід направляти за адресою: *252601, м.Київ-110, вул. Солом'янська, 24. Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства.*

1-3 '96 **АРХІВИ
УКРАЇНИ**
ДО УВАГИ ЧИТАЧІВ!

Щойно вийшли у світ:

Грушевський М.С. Історія України-Руси. – В 11-ти т., 12-ти кн. – Т. IX-1. – К., 1996;

Епістолярна спадщина Михайла Грушевського (Покажчик до фонду № 1235 у ЦДІА України у м.Києві) / Упорядник І.Гирич. – К., 1996. – 107 с.

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України готує до друку щоденники М.Грушевського студентських років та львівського періоду діяльності; спільно з іншими інституціями планується видання листування М.Грушевського з К.Студинським, листів великого вченого до українських літераторів, його неопублікованих прозових творів.

З питань придбання та спонсорської підтримки видань звертатися до Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України за адресою: 252601, м.Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4.

Тел. (факс) (044) 2285098.